

Sémi összehasonlító nyelvészet

BMA-HEBD-303

Biró Tamás

1. Bevezetés. A nyelvészet alapjai.

2016. február 10.

Praktikus dolgok:

- A kurzus honlapja: <http://birot.web.elte.hu/courses/2016-semi/>
Jelszó?
- Biró Tamás: `biro.tamas @ btk.elte.hu`
<http://birot.web.elte.hu/>, <http://www.birot.hu/>
- Kérdés, óhaj, panasz („fogadóóra”): emailes egyeztetés alapján.
- Pótóra, ha elmaradnának órák.

Az óra céljai:

1. „Bevezetés a sémi nyelvészetbe”, úgy mint
 - tudnivalók az egyes sémi nyelvekről, népekről, kultúrákról
 - tipikus és érdekes nyelvi jelenségek egyes sémi nyelvekben
 - mit lehet tudni a proto-sémiről?
2. Sémi nyelvészeti alapok a bibliatudomány / hebraisztika műveléséhez, valamint tágabb nyelvészeti kitekintés.
3. Fejezetek a nyelvészetből *(értsd: általános nyelvészetből)* hebraistáknak:
 - részterületek és azok alapfogalmai
 - iskolák, irányzatok, szemléletmódok és azok kérdésfelvetései, módszertanai
 - mik az izgalmas (esetleg ma is nyitott) kérdések

Az óra céljai:

4. Nyelvi (és ennek ürügyén egyéb: kulturális, történelmi) ismeretek az (ókori, stb.) sémi és szomszédos népekről, nyelvekről (kultúrákról, vallásokról).
 5. **Elsajátítandó készségek** (részben ebben a félévben, részben később, a most tanultak alapján):
 - ✓ Szöveg elemzése során a nyelvi-nyelvészeti (*linguistic*) részletek iránti érzékenység.
 - ✓ Nyelvészeti vonatkozású hebraisztikai-bibliatudományi szakirodalom olvasása.
 - ✓ Legitim nyelvészeti kérdések megfogalmazása, ahhoz módszertan kidolgozása. (És az illegitim vagy terméketlen kérdések, áltudományos válaszok elvetése!)
- Az óra jellege: előadás + beszélgetés, közös munka, stb.
 - Sillabusz: <http://birot.web.elte.hu/courses/2016-semi/Semi-2016tavasz.pdf>

tessék elolvasni!

Irodalom:

- Bennett, Patrick R. / Daniels, Peter T. *Comparative Semitic Linguistics. A Manual* (Winona Lake, Indiana: Eisenbrauns, 1998) [23.1.Ben.1.]
- Dévényi Kinga és Iványi Tamás, *“Kiszáradt a toll...” Az arab írás története* (Budapest: Kőrösi Csoma Társaság, 1987), pp. 3-17. [23.3.Dev.1.]
- Dobos Károly Dániel. *Sém fiai: A sémi nyelvek és a sémi írásrendszerek története* (Budapest: Pázmány Egyetem eKiadó, és Szent István Társulat, 2013). [23.1.Dob.1.]
- Kálmán László és Trón Viktor, *Bevezetés a nyelvtudományba, 2. bővített kiadás* (Budapest: Tinta Kiadó, 2007), <http://budling.hu/~kalman/course/bevezetes/kalmanTron.pdf>.
- Kaltner, John and McKenzie, Steven (eds.), *Beyond Babel: A Handbook for Biblical Hebrew and Related Languages*. (Atlanta: Society of Biblical Literature, 2002) [23.1.Kal.1.]
- Rubin, Aaron. *A Brief Introduction to the Semitic Languages* (Gorgias Press, 2010).

További rövidebb olvasmányok a honlapon – felhasználónév, jelszó

Követelmények, praktikus dolgok:

- Jegyszerzés:
 - órai munka (10%): tankönyvfejezetek és a házi feladatok megbeszélése, valamint kritikai észrevételek.
 - a félév során beadandó házi feladatok (50%): tizenkettőből tíz (10×5%)
 - félévvégi zh (40%): „korlátozott nyitott könyv”

A félév szerkezete

1. Bevezetés: a héber helye az afroázsiai és a sémi nyelvek között.
2. Nyelvészeti alapok. A fonológia alapjai.
3. Összehasonlító nyelvészet (komparativisztika).
4. Izoglosszák. A nyelvtörténeti rekonstrukció.
5. Sémi fonológia (összehasonlítás, rekonstrukció). A morfológia alapjai.
6. Családfamodell és hullámmodell. Névszói morfológia.
7. Északnyugati sémi nyelvek a vaskorban. Dialektuskontinuum.
8. Északnyugati sémi nyelvek az i.e. 2. évezredben. Igei morfológia.
9. A „legvalószínűbb történet”. Hetzron. Az arab besorolása. Tört többes szám.
10. Szintaxis.
11. A szókincs/lexikon és a nyelv társadalmi-kulturális beágyazottsága.
12. Írástörténet.

Bevezetés a nyelvészetbe

Bevezetés a nyelvészetbe

- Lásd a „Héber nyelv története” c. óra első előadását

- A nyelv, mint a kommunikáció eszköze

Nyelv = a kommunikáció eszköze?

- „A zene nyelve”, „a művészetek nyelve”, „a vallási rítusok nyelve”
- Jacques Derrida és mások: minden „szöveg” – aminek van „nyelve”. Szemiotika = a jelek tudománya.
- De nem a nyelvész számára!
Nyelvészet = a nyelvi jelek (a verbális kommunikáció jelei) tudománya.
- A nyelv kettős szerkezete:
 1. Jelentés nélküli hangokból elemi jelentéssel bíró szavak
 2. Elemi jelentéssel bíró szavakból komplex jelentéssel bíró mondatok=> Nyitott rendszer, végtelen (≠ korlátlan) kifejezőképesség
- A nyelvi jel (1) önkényes, ezért (2) konvención alapul, amely (3) konvenciót el kell sajátítani, és (4) ez a konvenció változik időben és közösségenként.

A nyelv szintjei

Jel = **Alak** + **Jelentés**

- **Hangok**

szegmentum, hangsúly, dallam...
szótag, fonológiai szó, intonációs frázis...

Fonetika:

a hangok képzése, terjedése, észlelése

Fonológia:

a nyelv hangjainak rendszere, rendszerszerű viselkedése

- **Szavak**

Morfológia:

morfémákból szavak
szóalaktan

atomi jelentések
szavak jelentései

- **Mondatok**

Szintaxis:

szavakból szókapcsolatok,
mondategységek, mondatok
mondattan

szójelentésekből
mondatjelentés

- **Szöveg**

A nyelv beágyazottsága

- A nyelvi jel „primer” szerkezete:

Hang → morféma → szó → szókapcsolat → mondategység → mondat
+ hangsúly, intonáció, stb.

- A nyelvi jelet kiegészítő nem-verbális jelek (pl. fej- és kézmozdulat)

A nem-verbális jeleknek nincs kettős szerkezetük, és lehetnek ikonikusabbak.

- A nyelvi jel a kommunikáció kontextusában: pragmatika

- A nyelvi jel a társadalmi kontextusában: szociolingvisztika

Például: a nyelv változatai (*mi számít egy nyelvnek?*) a társadalmi (és földrajzi → *dialektológia*) szerkezet függvényében, a társadalmi identitás (osztály, etnikum, vallás, gender, szexuális orientáció...) nyelvi kifejezése, társadalmi viszonyok és udvariasság (pl. köszönés, tegezés/magázás)...

Coursera MOOC

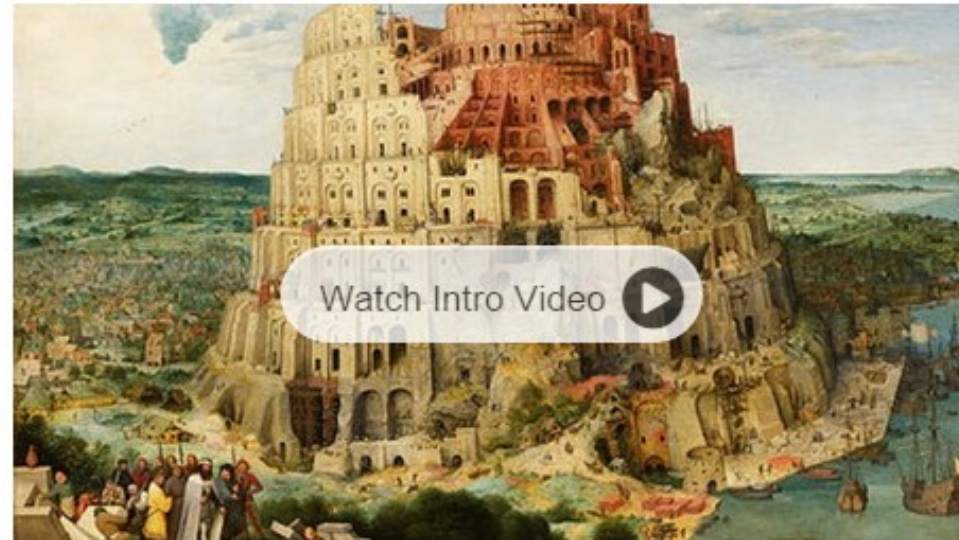
2015. március 30 – május 11.

- Marc van Oostendorp (Universiteit Leiden):
Miracles of Human Language: An Introduction to Linguistics
- <https://www.coursera.org/course/humanlanguage>

Miracles of Human Language: An Introduction to Linguistics

Everywhere, every day, everybody uses language. There is no human society, no matter how small or how isolated, which does not employ a language that is rich and diverse. This course introduces you to linguistics, featuring interviews with well-known linguists and with speakers of many different languages. Join us to explore the miracles of human language!

Házi feladat

Következő órára: olvasandó + házi feladat

1. Olvasandó: Kálmán–Trón 10–23 („Nyelv és nyelvtudomány”)
Rubin 1–21 (Intro, „Languages and Classification”)
Bennett 1–18 (Intro, Part 1)

2. Fedezzük fel a máltai nyelvet!

- A máltai nyelv leírása: http://mt.wikipedia.org/wiki/Lingwa_Maltija
http://en.wikipedia.org/wiki/Maltese_language,
http://hu.wikipedia.org/wiki/M%C3%A1ltai_nyelv
- Írja le a benyomásait fél oldal (1-2 bekezdés) terjedelemben, nyelvi szintenként (szókincs, morfológia, szintaxis...) – héberrel (arámival, arabbal, akkáddal) egybevetve.
- Emailben: biro . tamas@btk.elte.hu. **Határidő:** kedd dél (12:00).

Viszlát jövő szerdán!